

A SZUCSÁGI AUTODIDAKTA KÖLTŐ VERSEIRŐL

Újvári Anna: „... én szeretem azt úgy átadni,
hogy mások is olvassák”

Tanulmány kíséretében közzéteszi Tamásné
Szabó Csilla. (Emberek és Kontextusok 16.)

Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kvár, 2019,
fényképmelléklet, DVD-melléklet

■ Újvári Anna és Tamásné Szabó Csilla szerzőpáros könyvét 2019. október 8-án mutatták be az Erdélyi Múzeum-Egyesület székházában. A szucsági autodidakta költő-író és az EME kutatója, nyelvtudományi szakírója által létrehozott kötet az *Emberek és Kontextusok* néprajzi sorozat a tizenhatodik forráskiadvánnyal gyarapodott. A telt-házás bemutatót megelőzően a kolozsvári Agnus Rádió riportere a szerzőket a kötet megszületéséről, az írás motivációjáról kérdezte. Újvári Samuné Szép Anna a bemutató előtti néhány percben az alábbi gondolatokat osztotta meg a rádió hullámain keresztül: „*Úgy gondoltam, hogy amikor szabadidőm van, akkor valamivel foglalkozzak. Vagy kézimunka, vagy írás, és az írást vállaltam, mert azt nagyon szerettem, hogy mindig írjak, természetéről, erről-arról, s a gyermekek, ahogy kezdtek iskolába járni, óvoda, iskola, akkor a faluba az emberek, úgy elmaradott volt, hogy búcsúztatások vagy köszöntések, és akkor én ezt mind úgy képzeltem, hogy milyen jó lenne, hogy evvel foglalkozzak. És nagyon-nagyon szeretem. Semmi olyan munkát*

nem annyira, mint az írást. [...] Mikor valami szó került, s emlegettem, gondoltam, hogy erről írjak valamit. Néztem az ablakon, ha hó hullott, erről is írjak, s akkor mindig úgy csak, inkább esténként, vagy mikor csendbe egyedül voltam, hogy egy-egy szó került, s akkor aztat összealakítottam, és így kerültek ki a versek, úgy a gondolatokkal.”

A bemutató előtt Keszeg Vilmos professzor a sorozat szerkesztőjeként a korábban megjelent köteteket, a teljes kiadványsorozatot is méltatta. A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke doktori iskolájának oktatói és hallgatói közel másfél évtizede, 2008-ban indították az *Emberek és Kontextusok* kiadványsorozatot, amely az írásantropológia alapkonceptióit követve, átfogó vizsgálatok alapján láttatja az írást használó egyének kontextusba ágyazott életpályáját és életművét. A kolozsvári iskola populáris írásbeliséghez kötődő forráskiadványai közül megemlíthetjük a magyarvistai András Erzsí Erdei életművét (1. kötet, *Ambrus Judit, 2008*), a sáromberki Berekméri István Andrásé önéletrását (2. kötet,

Vajda András, 2008), a mezőkeszűi Kiss Dániel életművét (5. kötet, Bajkó Árpád, 2010), a mezőköbölküti Nagy Julianna munkásságát (7. kötet, Ozsváth Imola, 2012), és egy Maros menti település populáris írásbeliségét (9. kötet, Vajda András, 2013) feldolgozó köteteket, amelyek az autodidakta szerzők életpályáját, írásszokásait, az íráshasználat funkcióit és formáit vizsgálják.

A szucsági autodidakta szerző életművét bemutató kötet sajátos címválasztásával is ehhez a kiadványsorozathoz illeszkedik (pl. *Kedvemre való, hogy meséljek* – András Erzsike Erdei; *Minden poklonkon keresztül* – Berekméri István Andrásé; *Minden gyümölcse élettemnek...* – Kiss Dániel; *Miért nem lehettem költő?* – Nagy Julianna), a kötet cím eredeti kontextusa pedig egy 2014 augusztusában készült interjú, amelynek témája a versírás és a hivatástudat (161. oldal). A Kolozsvári Akadémiai Bizottság honlapján, a 2019. harmadik negyedévi beszámolóban a fontos tudományos eredmények megjelentetése, ismertetése között szerepel a monográfiaként kategorizált kötet.

Az autodidakta szerző verseit Tamásné Szabó Csilla gondozta, rendezte sajtó alá, és elemző tanulmánnyal tette teljessé a kötetet. Tanulmányában Újvári Anna életterét, versírói habitusát, az írás motívációit, a verselés kontextusát elemezte, ugyanakkor kitért a versek műfaji jellegzetességeire is. Nyelvészeti képzettségének köszönhetően Újvári Anna nyelvhasználati sajátosságainak részletes bemutatása is gazdagítja az elemzést, amely a kötet újszerűségének is tekinthető (III.4. fejezet, 207–210.).

A kísérőtanulmány a populáris írásbeliségre vonatkozó elméleti szempontok ismertetését követően

a kolozsvári iskola kutatásait összegzi, majd a kutató és az autodidakta szerző viszonyáról tesz említést. A gyűjtői nézőpont ismertetéséből kiderül, hogy Tamásné Szabó Csilla a helyi közösség számára tiszteletes asszonyként részese a történetnek, férje ugyanis 1995 óta a település református lelkésze. Több mint húszévi szucsági tartózkodása során alkalma volt megismerni a közösségi viszonyokat, Újvári Anna életének fontosabb momentumait, részt vett az ünnepi alkalmon, amikor a versek, köszöntők nyilvánosan is elhangzottak. Tanúja lehetett annak, amint Újvári Anna számára a verselés a mindennapi élet szerves részévé vált.

Az interjúkészítés és a gyűjtési módszerek ismertetését követően előtérbe kerül a tágabb kontextus is: Újvári Anna életterének, családjának, néptáncos adatközlői szerepének bemutatása. A versek keletkezéstörténete és az írás motívációja mellett Újvári Anna munkamódszeréről, kapcsolathálójáról is olvashatunk. A kísérőtanulmányban a versek műfaji csoportosítását a szövegek közreadásának szempontjai követik.

A kötet legelső részében Újvári Anna versei és prózai írásai olvashatók, összesen 116 vers az I. (11–89.), 60 vers a II. (90–118.), 2 vers és csujogatások a III. (119–137.), 8 vers a IV. füzetben (139–144.), továbbá a különálló lapokra írt 6 szöveg (145–149.). Ezt a kéziratok szerint összeállított struktúrát 5 interjú lejegyzett változata követi, amelyeket Tamásné Szabó Csilla 2013 augusztusa és 2016 januárja között készített Újvári Anna íráshasználati szokásairól, a közösséghez való viszonyáról.

A kötethez tartozó DVD-mellékleten Újvári Anna kézirat

füzeteinek szkennelt lapjait, családi fényképeit tekinthetjük meg, valamint meghallgathatók azok az interjúk is, amelyeket Tamásné Szabó Csilla készített, és amelyek lejegyzett változata a kötetben is szerepel (151–161.). A lemezen lévő gazdag adattárban megtekinthetjük Újvári Anna kézírásának sajátosságait, és a rögzített hanganyag szinte életszerűvé teszi a kötetet, közelebb hozza az olvasóhoz Újvári Anna autodidakta költőt, akinek legelső versei az 1970-es évek elején születtek, majd különböző közösségi alkalmakra írt szövegeket (köszöntők, búcsúztatók, hollandok látogatása a gyülekezetben, a kórus zászlajának felavatása stb.). Az

évek múltán az önkifejezés igénye is előtérbe került, Újvári Anna egyéb témákat is megverselt (pl. a férjével való megismerkedése, családi események, gyerekei, édesanyja, évszakok stb.).

Két egymásra nyitott személy találkozásából született ez a kötet, amelynek létrejötte közel nyolc éves együttműködés, kölcsönös megismerési folyamat eredménye. Az olvasók, a népi kultúra iránt érdeklődők számára betekintést enged egy személy versírói gyakorlatába, mindennapjaiba, és ezzel összefonódva nyomon követhetők egy település vershasználati szokásai is.

Bajkó Árpád

BENKŐ JÓZSEF – BOTANIKUS, NYELVÚJÍTÓ, TÖRTÉNETÍRÓ, ERDÉLYI POLIHISZTOR: A HISTORIA LITTERARIA MŰVELŐJE

Csata Adél: *Benkő József, a historia litteraria művelője*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, (Erdélyi Tudományos Füzetek 291.)Kvár, 2020.

■ Gróf Gyulay Lajos 1823 áprilisában „Benkő József nyomtatott és kéziratban levő munkái” alatt a Benkő-hagyaték 20 darabját jegyzi le és ismerteti röviden *Első Bécsi Könyv* című naplójában, majd hozzáfűzi: „Planumom ezeket által nézve és ahoz értőktől megjobbitva, és jobb Biographiát melléje téve, mint a milyet öcse Benkő Ferentz M[áros]Vásárhelyi prokator irt, kiadni.” (102–103.) Bejegyzését egy anekdotával folytatja: „Benkőt a

külföld inkább tisztelte mint Erdély, ott kérdeztetvén egyszer egy Academisans: *ergo vester Benkő quid agit?* azt felelvén *certe semper bibit*, azon replicát kapta: *quis non sinit qui talia scribit?* Proverbiuma ez volt: *Iudit in humanis Divina providentia* [sic!] *rebus.*” A naplóíró bejegyzése több dologra is enged következtetni. Egyrészt úgy tűnik, Benkő József munkássága – legalábbis részben – ismert volt az akkor 23 éves, a bécsi kancellárián te-